

Systeem van de toekomst voor leghennen

Marko Ruis, Thea Fiks-van Niekerk, Berry Reuvekamp en Rick van Emous

Vanuit de maatschappij worden steeds strengere eisen gesteld aan de manier waarop landbouwhuisdieren gehouden worden. Dit geldt ook in sterke mate voor de leghennensector. De vraag is of thans gangbare alternatieve systemen kunnen beantwoorden aan de eisen van de maatschappij. Het Praktijkonderzoek Veehouderij wil daarom samen met andere kennisinstellingen de huidige inzichten gebruiken om te komen tot een geheel nieuw houderijsysteem. Uitgangspunt bij dit systeem van de toekomst is dat het op zijn minst moet passen binnen de voorwaarden van duurzame huisvestings-systemen voor leghennen.

Duurzaamheid

Voor de ontwikkeling van toekomstige veehouderijsystemen vormt het begrip 'duurzaamheid' ongetwijfeld een belangrijk kader. Een duurzame houderij produceert op een maatschappelijk gewenste wijze en moet beantwoorden aan een aantal belangrijke eisen. Het waarborgen van dierenwelzijn is hiervan één van de belangrijkste. Om dierenwelzijn te waarborgen is het nodig dat dieren de mogelijkheid hebben om soortspeci-

fieke gedragingen uit te voeren. In thans gangbare systemen hebben dieren vaak onvoldoende gelegenheid om specifiek gedrag uit te voeren en worden zware eisen gesteld aan het aanpassings-vermogen. Dit kan leiden tot stress, wat bij lang aanhouden schadelijk kan zijn voor het individuele dier en zijn sociale omgeving en leidt tot een verminderd welzijn.

Uiteindelijk kunnen zelfs gedragsafwijkingen ontstaan en zijn ingrepen nodig om de negatieve effecten van deze gedragsafwijkingen te beperken.

Om te komen tot een verbetering van dierenwelzijn zullen houderijsystemen in het algemeen complexer en daardoor minder controleerbaar (beheersbaar en/of inspecteerbaar) worden. Het waarborgen van dierenwelzijn heeft daarom belangrijke gevolgen voor andere aspecten van duurzaamheid, zoals eisen ten aanzien van milieu (ammoniak, geur en stof), diergezondheid, voedselveiligheid, arbeidsomstandigheden en kosten. Het ontwerpen van een duurzaam systeem, ofwel een systeem van de toekomst, vraagt dus om een geïntegreerde aanpak en zal uiteindelijk het resultaat zijn van een zorgvuldige vereniging van (vaak tegengestelde) eisen.

Behoort een uitloop tot het systeem van de toekomst?

In dit compromis is het de vraag waar het evenwicht tussen welzijn en de andere factoren komt te liggen. Door de eisen die aan een duurzaam systeem gesteld worden vanuit het oogpunt van o.a. welzijn, diergezondheid en milieu, dient onder andere rekening gehouden te worden met een minder efficiënte productie dan in de huidige gangbare systemen. Dit leidt tot hogere productie- en kostprijzen van dierlijke producten. Om ogenschijnlijk tegengestelde eisen te combineren dient gezocht te worden naar nieuwe technieken, om bijvoorbeeld de hogere ammoniakemissies naar het milieu te beperken.

Duurzame houderijsystemen voor leghennen

De bestaande houderijsystemen voor leghennen kunnen ruwweg opgedeeld worden in kooisystemen en alternatieve systemen. Kooien hebben voordelen voor milieu, arbeid, diergezondheid, klimaat, productveiligheid en kostprijs. Voor het welzijn van leghennen scoren de legbatterijen echter een onvoldoende. Verrijkte kooien (inclusief legnesten, zitstokken en scharrelmogelijkheid) bieden de hennen meer mogelijkheden hun soortspecifiek gedrag te uiten. Echter, de leefruimte en sommige faciliteiten blijven beperkt; er worden vragen gesteld bij de mate waarin deze systemen tegemoet komen aan het welzijn van de dieren.

Onder alternatieve houderijsystemen vallen het scharrelstelsel, voliërhuisvesting en het biologische houderijsysteem. Deze systemen bieden de dieren ruime mogelijkheden tot het uiten van soortspecifiek gedrag. Dit wordt nog eens vergroot door een uitloop naar buiten. Door de rijke aanwezigheid van strooisel is het in deze systemen echter een probleem de ammoniak- en stofuitstoot aanvaardbaar laag te houden. Ook de arbeid is vaak inspannender en moet onder minder gunstige omstandigheden worden uitgevoerd. Verder is het moeilijker om dezelfde productkwaliteit te realiseren als in batterijen. De aanwezigheid van een uitloop vergroot de onbeheersbaarheid van het systeem ten aanzien van dierziekten en milieu.

Alternatieve systemen bieden de hennen meer mogelijkheden tot het uiten van soortspecifiek gedrag. Echter, uit het gedrag van hennen kunnen we opmaken dat deze systemen nog niet optimaal zijn met betrekking tot management en/of het voldoende aansluiten bij de behoeftes van de dieren. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in overmatige pikkerij of zelfs kannibalisme bij ongekapte hennen. Het behandelen van de snauwen is daarbij geen oplossing, maar slechts symptoombestrijding. Om het probleem werkelijk op te lossen, moeten de systemen en het management beter afgestemd worden op het dier. Tegelijkertijd kan het dier beter afgestemd worden op het systeem door bijvoorbeeld een minder pikkerige hen te fokken.

Systeem van de toekomst

Onder een systeem van de toekomst verstaan we een systeem dat dermate voldoet aan de eisen die het dier aan zijn omgeving stelt, dat gestoord gedrag zoals overmatige ver-

enpikkerij en kannibalisme niet vertoond wordt. Daarnaast moet het echter ook voldoen aan alle andere eisen die gesteld worden aan een duurzaam houderijsysteem. Hoewel de precieze invulling van deze eisen nog plaats moet vinden, is het waarschijnlijk dat in het systeem van de toekomst ingrepen overbodig zijn, de uitstoot van onder andere ammoniak, stof en geur laag is, de diergezondheid goed is, productveiligheid gegarandeerd is, en arbeidsbelasting en –omstandigheden aanvaardbaar zijn. Het systeem van de toekomst kent een verantwoorde mestafzet met mineralengehalten die de markt vraagt, en heeft bij aanwezigheid van een uitloop onder andere een lage mineralenbelasting. Daarnaast zal het product een prijs op moeten brengen die minimaal kostendekkend is.

Om tot het systeem van de toekomst te komen kan uitgegaan worden van de huidige houderijsystemen: kooisystemen en alternatieven met of zonder uitloop. De vraag is echter of deze systemen zover ontwikkeld kunnen worden dat ze aan alle duurzaamheidseisen voldoen. Wellicht moeten de bestaande concepten losgelaten worden en moet iets heel nieuws bedacht worden. Sceptici zeggen hierop dat het niet nuttig is om het wiel twee keer uit te vinden. Ze hebben gelijk als het gaat om goede elementen uit de huidige systemen. Echter, de tijd staat niet stil en de laatste jaren zijn er onder andere veel nieuwe technieken ontwikkeld. Wat 20 jaar geleden onmogelijk was, is nu wellicht zonder problemen te realiseren.

Opstellen plan van eisen

Het Praktijkonderzoek Veehouderij zal in samenwerking met andere kennisinstituten (IMAG, ID-Lelystad, LEI en GD) en met de praktijk een beeld formuleren van het systeem van de toekomst voor leghennen. Daarom wordt een plan van eisen opgesteld. Als richtpunt wordt het jaar 2040 genomen. Systemen zullen in dat jaar een verregaande staat van duurzaamheid moeten hebben. Per speerpunt (welzijn, milieu, arbeid enz.) worden vervolgens gewenste situaties beschreven. Vervolgens worden plannen ontwikkeld om tot die ideaal situatie te komen. Binnen de ontwikkelingstrajecten zal ook de in 2012 wettelijk vereiste situatie worden opgenomen.

Pilots

Vooruitlopend op het uiteindelijke plan van eisen heeft het Praktijkonderzoek Veehouderij al in 2001 de mogelijkheid een aantal praktische ideeën voor een systeem van de toekomst uit te testen. In de eerste helft van 2001 zijn drie notities opgesteld van mogelijke varianten van een dergelijk systeem. In deze varianten zijn alle noodzakelijke welzijns-elementen zoals voldoende ruimte, zitstokken, legnesten, en een permanente scharrelgelegenheid, aanwezig. Er wordt nadrukkelijk gekeken naar oplossingen voor verenpikken, en het beperken van buitennesteieren, stof en ammoniakemissie. Om de varianten te kunnen testen is een materiële bijdrage door een of meerdere firma's noodzakelijk. In de tweede helft van 2001 zal duidelijk worden of en welke firma's een bijdrage willen leveren aan dit onderzoek.